

Milorad Pavić

MEDITERANSKE PRIČE

Priredio Aleksandar Jerkov

Beograd, 2014.

SADRŽAJ

1. Vedžvudov pribor za čaj	9
2. Aerodrom u Konavljju	17
3. Blejzer boje mora	25
4. Jedanaesti prst	37
5. Večera u Dubrovniku	47
6. Krčma kod sedam sisa	55
	
7. Devet kiša	69
8. Anđeo s naočarima	75
9. Priča o duši i telu	91
10. Konji Sv. Marka ili Roman o Troji	99
11. Blato	107

12. Duga noćna plovidba 125

13. Trbušna igračica 131

14. Steznik 139

MEDITERANSKE PŘÍČE

„VEDŽVUDOV“ PRIBOR ZA ČAJ

U povesti koja se ovde saopštava imena junacima biće podeljena na kraju umesto na početku izlaganja.

N

a prestoničkom Građevinskom fakultetu upoznao nas je moj mlađi brat koji je studirao filologiju i vojnu veštinu. Pošto je tražila kolegu s kojim bi spremala „Matematiku I“, počeli smo da učimo zajedno, a kako nije bila iz provincije kao ja, učili smo u velikoj kući njenih roditelja. Svakoga jutra prilično rano prolazio sam pored sjajnog automobila marke *Layland-Buffalo*, koji je pripadao njoj. Pred vratima sam se saginjao i tražio kamen, stavljao ga u džep, zvonio i peo se na sprat. Knjige, sveske i instrumente nisam nosio; sve je stajalo kod nje i bilo uvek spremno za rad. Učili smo od sedam do devet, zatim bi nam bio donet doručak, a potom bismo nastavili do deset, a od deset do jedanaest obnavljali smo uglavnom već pređeno gradivo. Sve to vreme ja sam u ruci držao kamen, koji bi, za slučaj da zadremam, ispadao na pod i budio me pre no što se ma šta primeti. Posle jedanaest ona je učila i dalje, ali ja sa učenjem nisam nastavljao posle pomenu-tog časa. Tako je ispit iz matematike spreman svakog dana sem nedelje, kada je opet ona učila sama. Rezultati su bili takvi da je veoma brzo zapazila kako ja ne uspevam da je pratim i da

moje znanje sve više i više zaostaje za njenim. Pomišljala je da su moji odlasci i uslovljeni željom da se malo i sam spremam iz lekcija koje sam propustio, ali ništa nije pominjala. – Neka svako kao glista jede svoj put pred sobom – pomišljala je, sve-sna da učeći drugog sebe ne uči.

Kada je došao septembarski rok, dogovorili smo se da se ujutru na dan polaganja nađemo i da zajedno odemo na ispit. Onako uzbuđena nije stigla da se naročito iznenadi što se toga dana nisam pojavio i što me nije bilo ni na polaganju. Tek pošto je položila ispit, stigla je da se upita šta se dogodilo sa mnom. Ali mene nije bilo sve do zime. – Što bi, uostalom, svaka buba med brala? – zaključila je ona, ali je ipak ponekad postavljala samoj sebi pitanje:

Šta li on to u stvari radi? Sigurno je jedan od onih nosača osmeha, koji svoju robu kupuje na istoku a prodaje na zapadu, ili obratno...

U vreme kada je trebalo spremati „Matematiku II“, srela me je iznenada jednoga jutra, zapazivši sa interesovanjem nove zakrpe na mojim laktovima i novoizraslu kosu, koju nije videla ranije. Sve se ponovilo kao prvi put. Svakoga jutra dolazio sam u određeno vreme, a ona je silazila kroz zelen i slojevit vazduh, kao kroz vodu punu hladnih i toplih struja, otvarala mi vrata, sanjiva, ali sa onim svojim pogledom kojim se razbijaju ogle-dala. Posmatrala je jedan trenutak kako bradu cedim u kapu i kako svlačim rukavice. Sastavivši srednji prst i palac, odluč-nim pokretom posuvraćivao sam ih jednovremeno na naličje, skidajući ih tako istim zamahom obe s ruku. Kada je to bilo gotovo, ona je bez odlaganja prelazila na rad. Bila je rešena da punom snagom uči, što se događalo svakodnevno. Sa neu-mornom voljom i sistematičnošću ulazila je u sve pojedinosti predmeta bez obzira da li je to bilo izjutra, dok smo još sveži počinjali rad, posle doručka, ili pred kraj, kada je radila nešto sporije, ali ne preskačući nijednu sitnicu. I dalje sam odlazio

u jedanaest časova i ona je opet ubrzo opazila da ne uspevam da održim pažnju, da moji pogledi ostare za sat i da zaostajem. Posmatrala je moje noge od kojih je jedna uvek bila spremna da korakne, dok je druga bila potpuno mirna. A onda su menjale uloge.

Kada je došao januarski ispitni rok, imala je utisak da neću biti u stanju da položim ispit, ali je ćutala osećajući se pomalo i sama krivcem. – Uostalom – zaključila je – treba li da ga poljubim u lakat da bi naučio? Ako hleb seče na glavi, to je njegova stvar...

Kada ni toga puta nisam izašao na ispit, ona se ipak začudila i posle polaganja potražila spisak kandidata da proveriti nisam li možda predviđen za popodne, ili za neki drugi dan. Na njeno veliko iznenađenje, mojeg imena uopšte nije bilo u spisku za taj, ni za bilo koji drugi dan tog ispitnog roka. Bilo je očigledno: ja ispit u tom roku nisam ni prijavljivao.

Kada smo se u maju ponovo videli, ona je spremala „Prenapregnuti beton“, i kada je na pitanje da li spremam zaostale ispite dobila odgovor da i ja spremam „Prenapregnuti beton“, nastavili smo s učenjem zajedno i po starom, kao da se ništa nije dogodilo. Celo proleće proveli smo u učenju, a kada je prispeo junski rok, ona je shvatila već unapred da se ja ni ovoga puta na ispitu neću pojaviti i da se nećemo videti sve do jeseni. Posmatrala me je zamišljeno lepim očima svog širokog lica, između kojih je bilo mesta za cela jedna usta. I stvarno, sve se ponovilo još jednom. Ona je polagala i položila „Prenapregnuti beton“, a ja uopšte nisam izlazio na ispit.

Vrativši se kući zadovoljna postignutim uspehom, ali u potpunosti nedoumici što se tiče mojeg položaja, zapazila je da sam u žurbi prethodnog dana kod nje zaboravio svoje sveske i među njima je našla i moj indeks. Otvorila ga je bez razmišljanja i sa zaprepašćenjem ustanovila da uopšte ne spremam matematiku, da nisam čak ni upisan na Građevinski fakultet, nego

na jedan drugi, gde redovno dajem ispite. Setila se beskrajnih časova zajedničkog učenja, koji su za mene morali biti uzaludan napor bez svrhe, čisto gubljenje vremena, i postavila neumitno pitanje: zbog čega? Zbog čega sam toliko vreme provodio s njom učeći predmete koji nemaju nikakve veze sa mojim interesovanjima i ispitima koje treba da polažem? Razmišljala je, i došla do jednog jedinog zaključka: uvek treba uzeti u obzir i ono što je potpuno prećutano; sve je bilo ne zbog ispita, nego zbog nje. Ko bi rekao, pomislila je, da ću biti toliko stidljiv i da godinama neću biti u stanju da joj otkrijem svoju naklonost. Odmah je otišla u iznajmljenu sobu gde sam stanovao s nekoliko vršnjaka iz Azije i Afrike, začudila se oskudnosti koju je videla i dobila informaciju da sam otputovao kući.

Pošto su joj dali i adresu jednog malog mesta blizu Soluna, sela je bez razmišljanja u svoj *Buffalo* i pošla ka egejskoj obali da me traži, rešena da se ponaša kao da ništa neobično nije otkrila. Tako je i bilo.

Stigla je u sumrak i našla na obali označenu joj kuću otvorenu širom, s velikim belim bikom vezanim za klin, na koji je bio nabijen svež hleb. Unutra je opazila postelju, na zidu ikonu, ispod ikone jednu crvenu kićanku, probušen kamen vezan o uzicu, čigru, ogledalo i jabuku. Na postelji ležala je mlada naga osoba duge kose, opaljena suncem, leđima okrenuta prozoru i oslonjena na jedan lakat. Duboki oluk što se spuštao duž leđa i završavao između bedara blago povijen, nestajao je ispod grubog vojničkog ćebeta. Imala je utisak da će se devojka svakog trenutka okrenuti i da će onda moći da vidi i njene dojke, duboke, snažne i sjajne na toploj večeri. Kada se to stvarno dogodilo, videla je da u krevetu uopšte nije ležala žena. Oslonjen na jednu ruku, žvakao sam brkove pune meda, koji mi je poslužio umesto večere. Kada je bila opažena i uvedena u kuću, još uvek nije mogla da se otme onom prvom utisku da je u mom krevetu zatekla žensku osobu. Ali, toga utiska, kao

i umora od duge vožnje, ubrzo je nestalo. Iz tanjira, koji je na dnu imao ogledalo, dobila je dvostruku večeru: za sebe i svoju dušu u slici: pasulj, orah i ribu, a pre obeda malu srebrnu paru, koju je kao i ja, držala pod jezikom dok smo jeli. Tako smo jednom večerom bili nahranjeni sve četvoro: nas dvoje i naše dve duše u ogledalima. Posle večere prišla je ikoni i upitala me šta ona predstavlja.

– Televizor – rekao sam joj. – Drugim rečima, to je prozor u jedan svet koji se služi matematikom različitom od tvoje.

– Kako to? – upitala je.

– Vrlo jednostavno – odgovorio sam. – Mašine, letelice i vozila sastavljene na osnovu tvojih kvantitativnih, matematičkih procena oslanjaju se na tri elementa, koji su potpuno lišeni kvantitativnosti. To su: *jednina*, *tačka* i *sadašnju trenutak*. Samo zbir jednina čini količinu; sama jednina lišena je svake količinske samerljivosti. Što se tačke tiče, pošto nema nijednu dimenziju, ni širinu, ni visinu, ni dubinu, ona nije podložna ni merenju ni računanju. Najmanji sastojci vremena pak uvek imaju jedan zajednički imenitelj; to je trenutak sadašnjosti, a on je takođe lišen kvantiteta i nesamerljiv. Tako osnovni elementi tvoje kvantitativne nauke predstavljaju nešto čijoj je samoj prirodi tuđ svaki kvantitativni prilaz. Kako da onda verujemo takvoj nauci? Zašto mašine načinjene po meri tih kvantitativnih zabluda imaju tako kratak vek, kraći od ljudskog tri, četiri ili više puta? Pogledaj, i ja imam beloga „bufala“ kao i ti. Samo, on je drugačije načinjen od tvog, programiranog u *Layland-u*. Proveri ga, i videćeš da je u ponečem bolji od tvog.

– Je li pitom? – upitala je s osmehom.

– Kako da ne – odgovorio sam. – Pokušaj slobodno.

Pred vratima pomilovala je velikog belog bika i polako mu se popela na sapi. Kada sam ga i sam pojahao, okrenuvši leđa rogovima i gledajući je u lice, poterao sam ga duž mora, tako da je s dve noge gazio vodu, a s dve zemlju. U prvi mah bila

je začuđena kada sam počeo da je svlačim. Komad po komad njene odeće padao je u vodu, a zatim je i ona počela mene da raskopčava. U jednom trenutku prestala je da jaše bika i počela je da jaše na meni osećajući kako sam u njoj sve teži i teži. Bik pod nama činio je sve što bismo inače morali sami činiti i ona više nije uspevala da razlikuje ko joj pričinjava zadovoljstvo, bik ili ja. Sedeći na tom dvostrukom ljubavniku, videla je kroz noć kako smo prošli pored šume belih čempresa, pored ljudi koji su na obali sakupljali rosu i probušeno kamenje, pored ljudi koji su u svojim senkama ložili vatre i spaljivali ih, pored dve žene krvotočive svetlošću, pored bašte dva časa duge, gde su u prvom času pevale ptice, a u drugom padalo veče, u prvom času cvetalo voće, a u drugom iza vetrova vejao sneg. Onda je osetila da je sva težina iz mene prešla u nju i da obodeni bik naglo skreće i odnosi je u more, predajući nas najzad talasima koji će nas razdvojiti...

*

Pa ipak, o svom otkriću mi nije rekla ni reči. U jesen, ona je spremala diplomski, i kada sam joj ponudio da zajedno učimo, nije se nimalo iznenadila. Kao i ranije, učili smo svaki dan od sedam do doručka i zatim do pola jedanaest, samo što više nije nastojala da i ja savladam predmet, a ja sam ostajao i posle pola jedanaest pola časa koji su nas odvajali od knjiga. Kada je u septembarskom roku dala diplomski, nije se nimalo iznenadila što na ispit nisam i ja izašao zajedno s njom.

Iznenadila se kada me posle toga više nije videla. Ni tog, ni sledećih dana, ni sledećih nedelja, ni sledećih ispitnih rokova. Više nikad. Začuđena, zaključila je da njene procene mojih osećanja za nju, očigledno, nisu bile tačne.

Zbunjena što ne može da odgonetne u čemu je stvar, sedela je jedno prepodne u sobi u kojoj smo godinama zajedno učili

i tada joj je pogled slučajno pao na „Vedžvudov“ pribor za čaj, koji je još od doručka stajao na stolu. Tada je shvatila. Mese-cima, iz dana u dan s ogromnim naporima i beskrajnim gublje-njem vremena i snage, radio sam s njom samo da bih svakog jutra dobio topao doručak, jedini obrok koji sam mogao sebi priuštiti tokom tih godina. Shvativši to, upitala se još nešto. Je li moguće da sam je u stvari mrzeo?

*

Na kraju, ostaje još jedna obaveza: da se, kako je u početku obe-ćano, junacima ove povesti podele imena. Ako se čitalac već sam nije setio, evo i te odgonetke. Moje ime je Balkan. Njeno – Evropa.

AERODROM U KONAVLJU

U

jaci i stariji brat moje žene, kad god su pred rat svojim poslovima odlazili u Dubrovnik, odsedali su na istom mestu. Iako ih nikad nisam upoznao jer su izginuli u borbi protiv nemačke okupacije 1941. godine, adresa mi je poznata; posle Drugog svetskog rata pokušali smo da uspostavimo dodir sa njihovom poznanicom Delfom Dorijanović, koja je stanovala u vreme kada su je oni posećivali na Putu od Gruža br. 123-a. Začuđeno su nas dočekali i saopštili da je Delfa pod neobičnim okolnostima poginula 1944. godine. Evo kako se njena smrt može rekonstruisati na osnovu onog što smo čuli i našli o njoj.

*

Oni koji su Delfu poznavali, sećaju se dveju stvari koje su na njoj odmah padale u oči, i – što je zanimljivo – obe te stvari povezuju. Delfa je imala izrazito lep ten i to se zapažalo odmah i više se nije zaboravljalo. Nosila je dugu crnu kosu i zabacivala ju unatrag preko ramena kao šal. Drugo što je bilo karakteristično za nju, to je da je Delfa imala dar suza. Plakala je i najmanjim povodom obilno i gotovo svakodnevno, ne osećajući – reklo bi se – naročit bol. Svi koji su je poznavali, smatraju da je čistota njene kože, lica i ruku dolazila od tih čestih izliva suza. Neki su čak tvrdili da se ona i umivala suzama. U svakom slučaju, poslednji put kada su

je sreli, ukućani su je videli uplakanu i nisu mogli da ocene da li je razlog za to bio ozbiljniji nego inače.

U to vreme, posle kapitulacije Italije, nemačka komanda je iz italijanskog logora kraj Dubrovnika izdvojila sve zatočenike za koje se moglo pretpostaviti da su kadri da rade na inženjerskim poslovima. Ukupno je izdvojeno desetak ljudi i jedna žena – Delfa Dorijanović. Zasebno su smešteni i dat im je zadatak da u određenom, veoma kratkom roku odaberu u Konavljju najpodesnije mesto i izgrade mali pomoćni aerodrom koji bi poslužio za operacije protiv partizanskih jedinica. Iste večeri kada im je to saopšteno, zatočenici su primili tajnu poruku sa oslobođene teritorije u kojoj im je skrenuta pažnja da nemačko naređenje ni po koju cenu ne smeju izvršiti. Tako su se našli u bezizlaznom položaju. Delfi je pripala uloga da odredi lokaciju budućeg aerodroma, i ona je odlučila da odabere tako nepodesnu podlogu da aerodrom bude neupotrebljiv. Iste večeri jedan preduzimač iz njihove grupe, koji je pred rat gradio po Bosni puteve i popravljao pruge, pomenuo je nešto što je svima ostalo u sećanju, a što niko od njih nije bio u stanju da proceni i proveriti. Preduzimač je u stvari samo preneo uverenje putara i pružnih radnika koji su iz iskustva znali da nijedan put građen na mestu gde su pod zemljom ostaci nekog starog naselja, crkvišta ili utvrđenja, ne može da se održi. Podzemne praznine i podzemni zidovi, lagumi i lukovi pod pritiskom sabobraćaja neravnomerno popuštaju i u najkraćem roku čine put neupotrebljivim. Preduzimač je čak tvrdio da su mu jednom prilikom kod Trebinja radnici (s kojima je bio došao u sukob) naveli trasu puta koji je građen pod njegovim nadzorom na takvo jedno, samo njima poznato „šuplje“ mesto, i da se posle na tom mestu tek izgrađeni put oburvao čim je pušten u promet.

Nemajući mnogo izbora, Delfa je odlučila da traži u Konavljju mesto na kojem ima podzemnih ostataka neke grčke ili rimske utvrde, kakvih u ovom kraju ima mnogo, i da predloži da se

na takvom nepodesnom terenu izgradi aerodrom, koji bi pod pritiskom prvih aviona popustio. Pretpostavljala je da krivica za to možda ne bi bila svaljena samo na njih i da bi bili pošteđeni, kako bi mogli izgraditi novi aerodrom ili popraviti ovaj, već izgrađeni. Pošto se bavila historijom arhitekture i arheologijom, rešila je da to svoje znanje iskoristi. Zamolila je da joj logorske vlasti dozvole da od kuće donese pribor potreban za izgradnju poverenog im objekta. U pratnji nemačkog stražara otišla je poslednji put na Put od Gruža i donela od kuće pored pribora i dva pisma pisana na italijanskom jeziku, koja je odmah pažljivo i kradom proučila.

1.

(OPAT RUDŽE BOŠKOVIĆ BRATU
BOŽU BOŠKOVIĆU U DUBROVNIK)

Tusculo 10. oct. 1743.

... ovde sam u Fraskatiju na letovanju našao rasonodu lepšu od matematike. Kupili smo jednu lepu vilu na Rufineli i tamo se sad gradi. Graditelj je g. Vanviteli, onaj isti koji je izgradio jakinsku luku i s kojim sam izvršio sva ispitivanja kupole Sv. Petra. Za zidanje pročelja uzeše radnici kopati na našem zemljištu na Tuskulu, koji leži nešto više od gradnje i tom prilikom je nekoliko palmi¹ ispod zemlje otkrivena jedna veoma lepa i veličanstvena stara građevina, u koje su svi podovi ili od finog mramora ili od izvanredno lepih mozaika sa veštīm, mahom geometrijskim crtežima. Ali je sve tako upropašteno da se tu, sem materijala i jedinih ornamenata ništa neće moći

¹ Palma – stara mera za dužinu.

da izvadi. Ipak je očuvan ceo plan soba, kupatila, peći: jedinstven poduhvat kada se gleda na celinu. Ja sad sve to precrtavam i biće mi građa za jednu lepu knjigu... To je, sudeći po nekim zapisima, vila iz sredine drugoga stoleća, kad su pod Antoninima toliko cvetale umetnosti u Rimu... O ovom otkriću brzo se proneo glas. Odmah je došlo da vidi taj spomenik čitavo plemstvo koje je letovalo u Fraskatiju, kardinali i prelati. Papa je zaželeo da se mozaik prenese na Kapitol i poslao za to naročito na Tuskulum svog promajordoma; a došli su i Jakov Stjuart, pretendent na engleski presto, i druge visoke ličnosti, među kojima i De la Roš Fuko, poslanik francuski, koji me je pozvao na ručak i zaželeo da zajedno pođemo u Palestinu da vidimo neke čuvene mozaike...

2.

(NEPOZNATI OPATU RUĐERU
BOŠKOVIĆU U TUSKULO)

Dubrovnik, 17. marta 1744.

Hoću da znaš koliko se radujemo tvom uspehu i koliko je tvoj opis mozaika sa Tuskula koji si poslao bratu uticao i na naše poslove ovde. Naišli smo, najzad, kako izgleda, na pravoga čoveka. Hercegovac je – dakle, znamo odakle je. Zove se Joan Užević i kao svaki hodočasnik istočnog obreda zna grčki i imenu dodaje naziv „hadži“. Bio je u Palestini i Egiptu, obišao sveta mesta i došao sa svitkom beležaka, ali naročite vrste. Pišeš da si na Tuskulu našao zabavu lepšu od matematike. Za Uževića, koji ima oko koje vidi pod zemlju, ta je strast nerazlučiva od matematike. Ponekad kada nam je hladno, on se zaustavlja, nešto odmerava i